

УДК 336.2

С.П. Попова, асист., І.Р. Блохіна, студ. гр. ФК-12

*Кіровоградський національний технічний університет***Роль податкових надходжень у формуванні доходів бюджетів**

У статті визначено сутність податкових надходжень, проаналізовано їх роль у формуванні доходів бюджетів. Обґрунтовано заходи з удосконалення формування та виконання податкової складової місцевих бюджетів. Зазначається, що податки не стимулюють розвитку економіки, тому нарізла нагальна потреба у їх реформуванні та удосконаленні.

податки, доходи бюджетів, місцеві податки і збори, податок на нерухомість, податок на доходи фізичних осіб, податкова дисципліна

Бюджет як план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення виконання функцій і завдань, які покладаються на органи державної влади та місцевого самоврядування, містить у своєму складі доходи і видатки. Причому доходам місцевих бюджетів відводиться особлива роль, адже за їх рахунок фінансуються програми і заходи у галузях освіти, охорони здоров'я, соціального захисту та соціального забезпечення тощо. Основним джерелом що забезпечує мобілізацію доходів місцевих бюджетів є податкові надходження, які в свою чергу включають загальнодержавні та місцеві податки і збори.

В ринкових умовах господарювання податкові надходження до державного та місцевих бюджетів є необхідною умовою виконання органами влади своїх функцій та основною структуроутворюючою компонентою доходної частини бюджетів. Їх перелік затверджується за бюджетами різних рівнів положеннями Бюджетного кодексу. Проте нині переважна більшість місцевих бюджетів в Україні мають вкрай низький рівень власних та закріплених джерел доходів [11], податкові надходження не забезпечують органи місцевого самоврядування достатніми й стабільними фінансовими ресурсами, чим породжують фіскальний дисбаланс у регіонах. Тому актуальною наразі є проблема

підвищення рівня самодостатності муніципалітетів. Реальним шляхом вирішення цієї проблеми є реформування системи податкових надходжень, насамперед, через посилення їх ролі у доходах бюджетів.

Проблеми теорії та практики податкових надходжень, а також їх структура були розглянуті у наукових працях як зарубіжних учених, так і вітчизняних. Питання управління доходами бюджетів перебувають у центрі уваги багатьох дослідників галузі державних фінансів, таких як О. Близнюк, А. Буряченко, М. Гапонюк, Л. Лачкова, І. Луніна, В. Опарін, В. Оспішев, К. Павлюк, Ю. Сибірянська, А. Славкова, В. Федосов, В. Яцюта. Питання збільшення податкових надходжень до бюджетів розглянуто у наукових працях О. Василика, Л. Горбач, В. Зубенка, М. Карліна, Л. Новосад, К. Павлюк, А. Поддєрьогіна, А. Рудик, І. Самчинської та ін.

Метою статті є дослідження сутності та ролі податкових надходжень в доходах бюджетів різних рівнів, оцінка їх сучасного стану, виявлення проблем і резервів їх зростання.

Найпоширенішою класифікацією доходів місцевих бюджетів є їх поділ на податкові надходження, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом й трансфerti. Податкові надходження – це встановлені законами України про оподаткування загальнодержавні податки і збори (обов'язкові платежі), а також місцеві податки та збори (обов'язкові платежі). Зокрема, до загальнодержавних податкових платежів, які формують дохідну частину місцевих бюджетів, належать податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток підприємств, податок на додану вартість, акцизний податок, екологічний податок, рентна плата тощо [12]. Вони домінують у системі доходів державного бюджету, що обумовлено сутністю податків як фіскальних інструментів держави.

Для будь-якої держави з ринковою економікою податки є своєрідним важелем регулювання та попередження негативних тенденцій в економіці. Податки є своєрідним механізмом, що забезпечує взаємозв'язок між загальнодержавними інтересами та інтересами окремих суб'єктів господарювання. Саме податки визначають характер взаємовідносин між підприємцями та підприємствами усіх форм власності з державним та місцевим бюджетами, з банківськими установами, державними органами виконавчої влади тощо [5].

І.В. Барановська [1] пояснює сутність податкових надходжень як обов'язкових платежів юридичних і фізичних осіб, які відраховуються до бюджету з метою забезпечення загальнодержавних централізованих фондів грошовими коштами. Характеризує оподаткування як історично найдавнішу форму фінансових відносин між державою і членами суспільства. В.М. Суторміна [16] називає оподаткування методом акумуляції державою внутрішніх джерел формування доходів. В.І. Островецький [9] ключове призначення податкових надходжень вбачає у забезпеченні країни фінансовими ресурсами з метою фінансування державних видатків. Ю.І. Бойко визначає податкові надходження до бюджету як згаджену взаємодію усіх елементів системи, функціонування яких характеризує стан, розвиток податкової системи загалом, зміну в динаміці під впливом зовнішніх факторів. Самі ж надходження податкових платежів формують фінансові ресурси держави, що уможливорює виконання притаманних їй функцій [2].

Важливою умовою забезпечення зростання податкових надходжень до бюджетів є розширення та підвищення ефективності виробництва. Саме у сфері виробництва створюється нова вартість – національний дохід – джерело фонду заробітної плати, інших видів доходів фізичних осіб, прибутку підприємств, з яких сплачуються податки у бюджет.

Процес формування податкових надходжень до бюджету має важливе значення для перерозподілу ВВП та функціонування держави як інституту і тому є належно організований та детально регламентується бюджетним, податковим, цивільно-процесуальним, кримінальним та іншими законодавствами. Нормами чинного Податкового кодексу України встановлено, що податком є обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників податку [13].

Чинні підходи до політики оподаткування не забезпечують адекватного здійснення фіскальної, регуляторної, розподільчої, стимулюючої та контрольної функцій податків. Бюджети регулярно відчують дефіцит коштів. Податкові надходження до скарбниць не відзначаються стабільністю. У суспільстві спостерігається дуже великий рівень диференціації за доходами населення. Податки не стимулюють розвитку економіки, а радше заганняють її в тінь.

Практика фінансового забезпечення місцевого самоврядування свідчить про високу залежність місцевих бюджетів від податкового механізму формування доходів (табл. 1).

Таблиця 1 – Податкові надходження місцевих бюджетів України за 2010–2014 роки (млн.грн.) [4; 10]

Доходи	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Податкові надходження	67575,6	73086,9	85852,0	91191,1	87333,7
Податок на доходи фізичних осіб	51029,3	54422,6	61066,0	64586,0	62557,2
Податок на прибуток підприємств	389,9	357,5	443,3	675,4	259,5
Податок з власників транспортних засобів	1905,4	285,1	25,5	–	–
Збір за першу реєстрацію транспортного засобу	–	–	659,6	568,8	395,2
Збір за спеціальне використання лісових ресурсів	49,3	176,3	213,6	241,5	417,4
Збір за спеціальне використання води	12,2	594,9	693,5	748,2	634,5
Платежі за користування надрами	179,3	1445,2	1751,1	1205,1	1421,4
Плата за землю	9539,9	10700,9	12581,7	12802,9	12083,9
Акцизний податок із вироблених в Україні товарів	695,4	908,0	1243,1	1358,7	158,7
Місцеві податки і збори	819,4	2504,1	5455,0	7316,2	8055,2
Фіксований сільськогосподарський податок	124,9	121,9	131,0	130,2	122,2
Всього	159397,1	181530,4	225273,5	221019,4	231702,0

Незважаючи на збільшення обсягу податкових надходжень із 67575,6 млн.грн. в 2010 році до 87333,7 млн.грн. у 2014 році, місцева влада й досі не володіє достатніми фінансовими ресурсами для виконання покладених на неї функцій і завдань [12].

У 2014 році частка податкових надходжень в доходах місцевих бюджетів становила 37,7%. При цьому основними джерелами їх наповнення були податок на доходи фізичних осіб (62557,2 млн.грн., або 27,0% від загального обсягу доходів місцевих бюджетів) і плата за землю (12083,9 млн.грн., або 5,2%). Водночас, було мобілізовано 8055,2 млн.грн. місцевих податків і зборів, або 3,5% від загального обсягу доходів місцевих бюджетів. Це підтверджує критичний стан фінансового забезпечення місцевого самоврядування, що негативно позначається на виконанні конституційно закріплених повноважень та якості наданих суспільних послуг [12].

Збільшення обсягів надходжень від податку на доходи фізичних осіб зумовлено легалізацією виплати заробітної плати, позитивними тенденціями зростання доходів низькооплачуваних верств населення через підвищення мінімальних соціальних гарантій та зростанням заробітної плати загалом [14]. Другим за обсягом джерелом надходжень доходів до місцевих бюджетів традиційно є плата за землю. На збільшення надходжень від плати за землю вплинуло введення обмежень щодо надання пільг для певних категорій платників та збільшення ставки земельного податку на окремі земельні ділянки у 2008 р., а також підвищення ставок орендної плати. У 2013 р. продовжилася тенденція до збільшення частки орендної плати за земельні ділянки з одночасним зменшенням земельного податку. Це пояснюється тим, що ставки орендної плати не переглядаються у бік збільшення, водночас ставки земельного податку є фіксованими. А отже, за такої схеми оподаткування землі можна прогнозувати подальше нарощування обсягів надходжень орендної плати на фоні значно більш повільного збільшення власне земельного податку з одночасною відсутністю помітних темпів приросту надходжень із цього джерела.

Місцеві податки і збори не відіграють суттєвої ролі у доходах місцевих бюджетів, хоча їх надходження у загальному обсязі збільшилися з 819,4 млн.грн. у 2010 р. до 8055,2 млн.грн. у 2014 р., або на 7235,8 млн.грн., відповідно їх частка у структурі податкових

надходжень місцевих бюджетів збільшилася з 1,2% до 9,2% відповідно. На поточний момент у системі місцевого оподаткування присутні певні недоліки: фінансова роль місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів є незначною; у місцевих органах влади не має законодавчих підстав щодо запровадження на своїй території власних податків і зборів; місцеві органи влади все ще незацікавлені в залученні додаткових фінансових ресурсів від справляння місцевих податків і зборів (хоча останні законодавчі зміни повинні спонукати до залучення цих ресурсів).

Розглядаючи податки на доходи та прибуток, необхідно звернути увагу на їх вплив на фінансове забезпечення органів місцевого самоврядування з іншої сторони. Мова йде про встановлення нової системи вирівнювання за закріпленими загальнодержавними податками (податку на прибуток підприємств та податку на доходи фізичних осіб) – залежно від рівня надходжень на одного жителя. Решта платежів вирівнюванню не підлягають і залишаються в повному розпорядженні місцевих бюджетів. Це сприятиме забезпеченню місцевих бюджетів достатніми ресурсами та стимулюватиме місцеву владу до залучення додаткових надходжень [12, [с. 83](#)].

У перспективі основним джерелом наповнення місцевих бюджетів повинен стати податок на нерухомість. Його базу розширюють за рахунок залучення в оподаткування комерційного майна. Проте порядок його нарахування та справляння не відповідає практиці розвинутих країн світу, де розмір податку залежить від вартості об'єкта нерухомості, а не від житлової площі, як визначено чинним законодавством України. Тому необхідно внести відповідні поправки до Податкового кодексу. Крім того, викликає сумніви можливість значних надходжень для місцевих потреб від запровадження податку на нерухомість для сільської місцевості. Оскільки, в умовах економічної кризи та стрімкого зубожіння селян такі ініціативи заздалегідь приречені на провал [15]. Крім того, органи місцевого самоврядування повинні мати право самостійно запроваджувати на своїй території власні місцеві податки та збори, враховуючи специфіку території та наявні там потенційні об'єкти оподаткування [7].

Погоджуємося з науковцем А.М. Науменко, який вважає, що для зменшення податкового навантаження, зменшення соціальної напруги

та встановлення справедливого рівня оподаткування буде доцільно, зокрема для приватних будинків, виключити з переліку споруди сільськогосподарського призначення; надати пільгу щодо податку на майно чи звільнити від оподаткування на термін понад 2 роки регіональні малі та середні підприємства, що працюють у важливих для регіону галузях та сферах та отримують незначні доходи [8].

Шляхами зростання податкових надходжень є збільшення обсягів виробництва, підвищенням рівня прибутковості підприємств, також важливе значення має дотримання платниками податків податкової дисципліни, під якою розуміємо своєчасне внесення фізичними і юридичними особами встановлених законом обов'язкових платежів і зборів до державного бюджету країни. Дотримання податкової дисципліни платниками податків в умовах, коли майже половина доходів господарюючих суб'єктів, працюючого населення ховається в тіні, має велике значення.

Отже, посилення ролі податкових надходжень можливе за таких умов:

- формування податкової культури населення, у тому числі платників податків;
- інформування платників податків щодо податкового законодавства;
- роз'яснення щодо порядку застосування податкового законодавства та організація навчання платників податків;
- підвищення ролі органів місцевого самоврядування та податкової служби в легалізації доходів підприємств;
- удосконалення практики справляння податку на нерухомість, який є потенційним джерелом диверсифікації доходів місцевих бюджетів в Україні;
- збільшення впливу органів місцевого самоврядування на наповнення місцевих бюджетів шляхом розширення їхніх прав стосовно місцевого оподаткування;
- розвиток інституту місцевих податків і зборів, який відображатиме спрямування політики органів місцевого самоврядування в галузі зайнятості, соціального захисту населення, охорони навколишнього природного середовища [6].

Список літератури

1. Барановська І.В. Проблеми реформування податкової системи у умовах кризи / І.В. Барановська // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 8. – С. 193-197.
2. Бойко Ю.І. Статистичний аналіз податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів (регіональний аспект): дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.10 / Ю.І. Бойко; ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. В.Гетьмана». – К., 2014. – 194 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dSPACE.tneu.edu.ua/bitstream/316497/860/1/Boyko-dis.doc.PDF>
3. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]: від 08.07.2010 № 2456-VI-ВР – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
4. Бюджетний моніторинг: аналіз виконання бюджету за 2014 рік. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ibser.org.ua/UserFiles/File/Monitoring%20Quarter%202014/ukr/KV_IV_2014_Monitoring_ukr.pdf.
5. Господарське право: Навчальний посібник / Жук Л. А., Жук І. Л., Неживець О. М. — К.: Кондор, 2009. — 400 с.
6. Іваницька М.П. Напрями посилення ролі податкових надходжень у системі доходів місцевих бюджетів. [Електронний ресурс] – Режим доступу: [file:///C:/Documents%20and%20Settings/Admin/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/inek_2013_8_65%20\(2\).pdf](file:///C:/Documents%20and%20Settings/Admin/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/inek_2013_8_65%20(2).pdf)
7. Кириленко О. П. Органи місцевого самоврядування повинні мати право самостійно визначати ставки місцевих податків і зборів [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukurier.gov.ua/uk/articles/olga-kirilenko-organimisceвого-samovryaduvannya-p/>.
8. Науменко А.М. Оподаткування нерухомості: закордонна практика та українські реалії / А.М. Науменко // Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту. – Луцьк, 2015. – Випуск 11. – С.144-155.
9. Островецький В.І. Формування податкових надходжень бюджету в умовах трансформації економіки України: дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.04.01 / В.І. Островецький; Науково-дослідний фінансовий ін-т при Міністерстві фінансів України. – К., 2006. – 222 с.
10. Офіційний сайт Державної казначейської служби України - Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/>
11. Павлюк К.Л. Формування доходів місцевих бюджетів / К.Л. Павлюк // Фінанси України. - 2006. - №4. - С.24.
12. Планування та управління фінансовими ресурсами територіальної громади / О.Кириленко, Б.Малиняк, В.Письменний, В.Русін/ Асоціація міст України – К., ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. – 396 с.

- [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.zdolbunivcity.net/wp-content/uploads/2016/01/2finlweb_0.pdf
13. Податковий кодекс. [Електронний ресурс] – Режим доступу: Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. —Режим доступу : <http://pravo.in.ua/lib.html#rz2456>.
 14. Пріоритети бюджетної політики та економічне зростання в Україні / [М.Я. Азаров; Ф.О. Ярошенко, В.М. Геєць (кер. авт. кол.) та ін.]. — К.: Т. 1: НДФІ, 2004. — 640 с.
 15. Радчук О. Чи бути в Бюджеті-2015 децентралізації? / О. Радчук // [Електронний ресурс]. —Режим доступу : <http://www.slovoidilo.ua/articles/6675/2014-12-30/byt-li-v-byudzhete-2015-decentralizacii.html>.
 16. Суторміна В.М. Фінанси зарубіжних корпорацій / В.М. Суторміна, В.М. Федоров, Н.С. Рязанова. — К.: Либідь, 1993. — 368 с.

Одержано 24.05.16

УДК 624.044

В.А. Настоящий, проф., канд. техн. наук, І.Л. Левченко, магістрант
Кіровоградський національний технічний університет
С.Ю. Поліщук, магістр будівництва
Служба автомобільних доріг Кіровоградської області

Огляд сучасних машин для виконання ямкових ремонтів дорожніх покриттів та їх використання службою автомобільних доріг Кіровоградської області

Виконання ямкового ремонту поточним методом на асфальтобетонному покритті за допомогою бітумної емульсії зараз являється однією з найбільш передових і прогресивних технологій. В статті наведено порівняльний огляд машин для виконання ямкового ремонту з застосуванням бітумних емульсій провідних світових фірм, а також результати практичного застосування машини ямкового ремонту УЯР-01 в умовах Лелеківської ДЕД ДП “Кіровоградський Облавтодор”, які підтверджують переваги технології виконання ямкових ремонтів струменевим методом з застосуванням бітумних емульсій.

© В.А. Настоящий, І.Л. Левченко, С.Ю. Поліщук, 2016